

ZOMERVELLINGEN IN RELATIE TOT DE FLORA- EN FAUNAWET

Gerrit Visscher

In *de Kruisbek* is al eens aandacht besteed aan de negatieve kanten van zomervellingen. Dit is een term voor boswerkzaamheden buiten de vanouds gebruikelijke seizoenen herfst, winter en (vroeg) voorjaar. Om het geheugen op te frissen: het ging toen om het onbewust omzagen van een nestboom met jonge sperwers op een particulier landgoed. Door in het broedseizoen te kappen nam men een onaanvaardbaar risico. Deze zaak is voor de rechter geweest en nadat het er aanvankelijk op leek dat men in beroep zou gaan tegen de veroordeling voor overtreding van de Vogelwet, is uiteindelijk het boetebedrag betaald.

Onder andere door deze zaak, maar meer nog door de veroordeling van Staatsbosbeheer voor een soortgelijke overtreding, is de bosbouwwereld in beroering geraakt. Het opgaan per 1 april 2002 van de Vogelwet in de Flora- en Faunawet, die als nog strenger wordt ervaren, deed de vrees ontstaan dat Nederland "op slot" ging. Ook de bouwwereld dacht er zo over, gelet op het stilleggen van meerdere bouwprojecten ten gunste van beschermde diersoorten.

In dit artikel wil ik ingaan op de ontwikkelingen sindsdien en de rol die de Vogelwacht of actieve vogelwachtleden zouden kunnen vervullen.

Gedragscode zorgvuldig bosbeheer 2004

Terreinwerkzaamheden in het voortplantingsseizoen van dieren kunnen soms funest zijn voor dieren. Genoemde voorbeelden hebben betrekking op vogels en het zijn ook vaak vogelincidenten geweest die de meeste aandacht kregen in de pers. De discussie gaat dan over het kappen in het broedseizoen. Aangezien boswerkzaamheden bijna altijd een economisch belang dienen, vindt men het gewenst om jaarrond te kunnen werken. Men gebruikt immers dure machines en als die stilstaan, levert dat niets op.

Het Bosschap is het bedrijfschap voor de bosbouw, het bosbeheer en de houtteelt, waarin wordt samengewerkt door de bouseigenaren (particulieren, overheden, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en De Landschappen), de aannemers van boswerk (algemene ver. van Inlands Hout) en de werknemers in de bosbouw (CNV en FNV). Dit Bosschap nam in 2003 het initiatief om te komen tot een gedragslijn, waarbij het begrip "zorgvuldig handelen" uit artikel 2 van de wet wordt toegepast en er toch bepaalde werkzaamheden mogelijk blijven.

Daartoe werd in 2003 in samenwerking met Vogelbescherming Nederland en ondersteund door de Unie van Bosgroepen en de stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied de *Gedragscode zorgvuldig bosbeheer* ontwikkeld, die in 2004 werd vervangen door een aangepaste versie. Belangrijk onderdeel van die gedragscode is een controlelijst (checklist), waarop inventarisatiegegevens staan vermeld.

Het doel van die gedragscode is dat bij voorgenomen boswerkzaamheden door (of namens) de eigenaar van het bos en de uitvoerder van de werkzaamheden (de aannemer) een planning wordt gemaakt. Daarbij worden maatregelen beschreven ten behoeve van de voorbereiding én de uitvoering van het werk.

Vorbereidingsfase

In de voorbereidingsfase is de eigenaar verantwoordelijk voor een deskundige inventarisatie van de te beschermen elementen. Hierbij moet niet alleen worden gedacht aan vogelnesten, maar bijvoorbeeld ook aan mierenhopen of burchten (holen) van zoogdieren. Deze genieten immers als vaste rust- of verblijfplaats ook de bescherming van de wet.

De inventarisatiegegevens worden vastgelegd op kaart en met de aannemer worden vervolgens afspraken gemaakt over de wijze waarop planning en uitvoering van de werkzaamheden worden afgestemd op de te sparen fauna-elementen. Dit alles wordt opgenomen in de controlelijst zorgvuldig bosbeheer, die voor akkoord door aannemer en eigenaar wordt ondertekend. De aannemer instrueert zijn personeel of eventuele onderaannemers over de controlelijst en deze zorgt dat de lijst op de werklocatie aanwezig is.

Zomervelling – Jan van Nes

Uitvoeringsfase

Afgesproken is dat tussen 15 maart en 15 juli geen werkzaamheden worden uitgevoerd in loofbos en gemengd bos. Deze bossen kennen een betere bezetting van diersoorten dan de pure naaldbossen. Men maakt een uitzondering, namelijk voor het uitslepen van hout tot 15 april, mits gezaagd voor 15 maart.

Ook wordt niet gewerkt in naald- of populierenbos indien door inventarisatie is vastgesteld dat daarin vogelsoorten van de Rode Lijst voorkomen of soorten die genoemd zijn in bijlage 1 van de Vogelrichtlijn.

Naald- of populierenbos voldoet aan die benaming indien het bos uit tenminste 80% van die soort bestaat. Zoniet, dan is het loofbos of gemengd bos.

Verder is vastgelegd dat werkzaamheden zo zorgvuldig mogelijk dienen te worden uitgevoerd. Bijvoorbeeld bomen met daarin holtes, spleten of rottingsgaten worden niet geveld, ongeacht of er "bewoning" is vastgesteld. Ook bomen waarin tijdens het genoemde broedseizoen nesten zijn vastgesteld, worden niet geveld. Tijdens vellings- en sleepwerkzaamheden wordt een zodanige afstand tot de nestboom in acht genomen, dat de kans op verstering of verontrusting tot een minimum beperkt blijft. Bovendien is de richting waarin een boom geveld wordt altijd van de broedboom afgewend.

Bij de nestbomen van roofvogels gaat men een stap verder. Bij bewoonde roofvogelnesten dient men gedurende het broedseizoen binnen een straal van 50 meter geen bomen te vellen. Buiten het broedseizoen worden nestbomen ontzien en gespaard.

Uitzondering

Wanneer wegens calamiteiten of in het belang van de veiligheid onverwachts geen uitstel verdragende boswerkzaamheden moeten plaatsvinden, worden de gedragscoderegels zoveel als mogelijk in acht genomen.

Checklist zorgvuldig bosbeheer

De checklist zorgvuldig bosbeheer is het belangrijkste document. Hieruit moet blijken hoe zorgvuldig men is geweest met het inventariseren van de flora en fauna. Vogels van de Rode Lijst die op de checklist staan, zijn: geelgors, raaf, groene specht, nachtzwaluw en draaihals. Als vogelrichtlijnsoorten worden genoemd: wespendif, rode wouw, slechtvalk, oehoe, ruigpootuil, boomleeuwerik, zwarte en middelste bonte specht.

Tenslotte kan apart worden aangetekend welke overige soorten bescherming behoeven, waarbij voor vogels met name wordt gedacht aan soorten uit de "appelvink-, boomklever- of kleine bonte specht-groep".

Status van de gedragscode

Een afspraak tussen belanghebbenden, in dit geval vogelbeschermers en bosbouwers, is natuurlijk te prijzen, maar heeft het gevaar in zich dat men de onderlinge gedragsregels als vervanging van de wetgeving gaat zien. Dit kan niet de bedoeling zijn. Toch heeft de minister van LNV gemeend dat de gedragscode in ieder geval een basis kan zijn om de strenge verboden uit de FF-wet zodanig uit te leggen, dat er onder voorwaarden in het broedseizoen gewerkt kan worden. Het bos zit niet geheel op slot, de deur staat op een kier.

Bij besluit van 10 september 2004 heeft de minister een aantal wijzigingen van artikel 75 van de wet en van het *Besluit beheer en schadebestrijding dieren* doorgevoerd. Dit Besluit is een uitwerking van een door de Tweede Kamer aangenomen motie Van den Brink c.s., waarin de regering is gevraagd onder voorwaarden *het normale beheer van natuurterreinen en bossen weer mogelijk te maken*.

Juristen en/of beleidsambtenaren op het ministerie ontdekten dat onze nationale

wetgeving op onderdelen strenger was geformuleerd dan de Europese, waarvan zij was afgeleid. Zo kan het nogal wat uitmaken of je een verbodsbepaling al dan niet opzettelijk overtreedt. Het voorkomen van het woord *opzettelijk* in de wettekst kan dus erg bepalend zijn. In de toelichting op het nieuwe besluit wordt daarover het nodige gezegd, ik noem het hier als voorbeeld.

Boomklever - Mark Nieuwenhuis

Het komt er op neer dat in het Besluit een aantal nieuwe *belangen* zijn genoemd, die als vrijstelling kunnen gelden om af te wijken van de verbodsbepalingen. Art. 75 kent dus een vrijstellingsbepaling. Een vrijstelling is een landelijke (en soms provinciale) regeling, in tegenstelling tot een vergunning of ontheffing, die meestal lokaal van toepassing is.

Een van die nieuwe belangen staat genoemd onder artikel 2, lid 3c en luidt: de uitvoering van werkzaamheden in het kader van *bestendig beheer en onderhoud* in de landbouw en de bosbouw. Als voorwaarde is gesteld dat de vrijstelling in de land- en bosbouw uitsluitend geldt als de werkzaamheden aantoonbaar plaatsvinden overeenkomstig een door onze minister goedgekeurde gedragscode. Zoals we hebben kunnen lezen is de bosbouwsector inmiddels zover en zal de minister deze gedragscode overnemen. Ook lezen we dat de landbouw zal moeten volgen. Zij zijn nog niet zover en of dat ook gebeurt, is twijfelachtig. Het opent in ieder geval perspectief in de discussie hoe in het maaibeheer om te gaan met weidevogels.

De gedragscode in de praktijk

In 2004 was de gedragscode nog geen door de minister erkende regeling. Het betrof een proef in verschillende bosgebieden waarvan de gevolgen worden onderzocht door Alterra i.s.m. SOVON. Wat de resultaten zijn van deze monitoring is mij onbekend, daar zal nog wel een onderzoeksrapport over verschijnen.

Persoonlijk heb ik als handhaver bij de provincie Utrecht in ieder geval een slechte praktijkervaring met het toepassen van deze gedragscode. Zonder al te zeer in detail te kunnen treden omdat de zaak nog ter beoordeling bij justitie ligt, wil ik er in het belang van de vogels toch iets over zeggen.

Dunning

Begin juni 2004 werd in particulier bosgebied gestart met een grootschalige dunning van zo'n 60 ha bos, hoofdzakelijk naaldbos. Die dunningen duurden tot halverwege juli. De activiteit is enerzijds gericht op houtoogst en anderzijds op het beter laten groeien van de resterende bomen. Mits bosbouwkundig verantwoord uitgevoerd is er geen vergunning voor nodig en hoeft het ook niet gemeld te worden bij de overheid. Omdat er ook geen verplichte publicatie in de pers noodzakelijk is, is het voor eventuele belanghebbenden lastig om te weten wanneer er gewerkt gaat worden. Dat lost zich voor een deel op doordat de te vellen bomen van tevoren vaak van een merkteken worden voorzien.

Het bewuste bos bestond uit veel oude grove den en hier en daar een vak met fijnspar. Juist in die fijnspar bleken nogal wat natuurwaarden voor te komen, namelijk sperwernesten en mierenhopen. Mijn onderzoek startte doordat in een fijnsparvak een bezet sperwernest werd gevonden, terwijl links en rechts de aangrenzende naaldboom was geveld. De nestboom bleek niet te zijn geïnventariseerd en het was dus puur geluk dat het sperwernest met inmiddels jongen erop was gespaard. Hetzelfde overkwam een houtduivenest.

Het werk werd machinaal uitgevoerd met een zogenaamde Harvester-machine. De machinist van deze multifunctionele machine (omzagen, onttakken en op lengte inkorten) toonde trots zijn gedragscode met bijbehorende checklist. Op die controlelijst stond alleen een haviknest vermeld als te sparen element. Dit klopte,

want in een oud larixvak bevond zich een forse horst, dat echter niet bezet was. De stam was zeer opvallend van een blauwe verfband voorzien. Het bleek dat de bomen van alle bosvakken waarin gewerkt zou worden, van een geel merkteken (bles) waren voorzien. Ook bleek dat de fauna-inventarisatie slechts voor een klein deel was uitgevoerd en alleen het haviknest had gevonden. Tijdens het vervolgonderzoek vond ik in een beuk een nest jonge grote bonte spechten, luidkeels bedelend en met de oudervogels in de omgeving vliegend. In het aangrenzende bos zat een bezet nest van buizerd in grove den. Beide bomen waren voorzien van een gele bles ten teken dat ze geveld konden worden!

Havik – Bert Bos

Dit belooft niet veel goeds indien het werk ongestoord doorgang zou vinden. Daarom ging justitie akkoord met het aanbieden van een transactievoorstel wegens versterking van 2 nesten (sperwer en houtduif) en het vooralsnog stilleggen van de werkzaamheden. Eerst zouden eigenaar, diens opdrachtgever en de aannemer van het werk moeten aantonen onder welke condities zij verder wilden werken. Van verder werken zou eigenlijk geen sprake kunnen zijn, gelet op de rijke ondergroei van vogelkers, die volledig werd platgereden door de Harvester. Hierin moesten zeker de nodige zangvogels voorkomen, die daardoor hun leefgebied kwijtraakten. De drie partijen accepteerden het voorstel niet, er was immers niet echt aangetoond dat nesten met eieren of jongen waren vernield. Na een nieuwe en nu volledige inventarisatieronde werd de resterende hoeveelheid bos alsnog geveld. Justitie wilde geen definitief zaagverbod opleggen tot bijvoorbeeld augustus. Er werden drie bezette nesten van buizerd, een tweede bezet

nest van sperwer en een bezet nest van havik geregistreerd, alsmede een tiental mierenhopen. Alle locaties werden op kaart en in het veld ter bescherming gemarkeerd. Daardoor werden ze inderdaad veilig gesteld tijdens het werk, maar dat werk werd beslist niet uitgevoerd conform de gedragscode. Zo werd met de machine langs mierenhopen gereden en vielen de stammen tot vlak bij de hoop. Bij meerdere roofvogelnesten werd duidelijk binnen de straal van 50 meter gezaagd (vaak slechts 10 tot 12 meter). Ook werd tijdens het uitslepen van de stammen gewoon onder de nestboom doorgereden. Dit kan natuurlijk nooit de bedoeling zijn van het gebruik van de gedragscode.

Het beeld van twee bijna volgroeide en op uitvliegen staande jonge haviken op een groot nest in een grove den, terwijl vlak daarbij een tractor de stammen uit dit bosvak sleepte, zal ik niet gauw vergeten. Jammer genoeg had ik op dat moment mijn fotorolletje al volgeschoten.

Bezwaren

Mijn bezwaren tegen de gevolgde werkwijze betreffen in de eerste plaats de inventariseerder. De inventarisatie werd uitgevoerd door de opdrachtgever zelf, een bosbouwer met zeker wel inzicht in het voorkomen van roofvogels en wat grote andere soorten, maar niet in dat van bijvoorbeeld zangvogels. Hij gaf dit ook toe en vond dat hij zich alleen hoefde te beperken tot Rode Lijst- en vogelrichtlijnsoorten, roofvogels en de overige elementen uit de checklist. Bescherming van bijvoorbeeld het houtduivennest was onnodig, omdat dit een algemene soort was. Verder is het mij op basis van dit voorval duidelijk geworden dat correct toepassen van de gedragscode in veel bosgebieden zal moeten leiden tot *uitstel* van de werkzaamheden. Er wordt gewoon teveel verstoord. Of dit wettelijk allemaal is toegestaan op basis van de nieuwe vrijstelling van de minister, moet nog blijken. Eerst maar eens afwachten wat justitie met deze zaak doet.

Blijf kritisch

Vogelbeschermers kunnen een belangrijke rol spelen door gegevens te verzamelen over het voorkomen van vogelsoorten. Vooral bij particuliere terreinen blijkt dat nodig te zijn, aangezien daar het economische belang nog groot is. Ook is men daar vaak nogal terughoudend in het toestaan van inventariseerders; zij worden soms gezien als lastige pottenkijkers.

In het bewuste terrein hoorde ik ook raaf, groene en zwarte specht, terwijl anderen er een wespendif met jongen zagen vliegen. Dit zijn soorten waarvoor je wel wat inspanning wilt verrichten qua inventarisatie om aan te tonen dat in een dergelijk bosgebied niet zomaar gekapt kan worden in het broedseizoen. Ik roep daarom op om kritisch te kijken waar bomenkap gaat plaatsvinden en om daar zoveel mogelijk faunagegevens van te verzamelen. Die gegevens hebben handhavers van de wet (AID, politie of provincie) nodig om succesvol op te kunnen treden. Het zoeken naar bewijslast als het bos zo goed als plat ligt, is vrij ondoenlijk.

Gerrit Visscher is handhaver Groene regelgeving, specialist Flora- en faunawet bij de provincie Utrecht.